

Музей
Голодомору

Як підготувати
тимчасову виставку
про Голодомор

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПІДГОТОВКА	4
ВИСТАВКИ	8
МЕТА	14
ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ	18
ЕКСПОЗИЦІЯ	24
ПАРАЛЕЛЬНА	24
ПРОГРАМА	32
КОМУНІКАЦІЇ	36

Авторка: Марина Богуш, заступник завідувача експозиційно-виставкового відділу Національного музею Голодомору-геноциду

Рецензент: Сергій Дяченко, музеєзнавець, експозиціонер, дійсний член Українського національного комітету ICOMOS, член Національної спілки архітекторів

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національного музею Голодомору-геноциду (протокол №2 від 22.04.2024)

[ВСТУП]

Перед вами — методичні рекомендації зі створення тимчасових виставок до Дня пам'яті жертв Голодомору, розроблені Національним музеєм Голодомору-геноциду. Це короткий путівник-інструкція, яка допоможе вам познайомити ваших відвідувачів з історією Голодомору через предмети з ваших колекцій, зробити значний внесок у локальний аспект теми через дослідження артефактів та свідчень, пов'язаних із Голодомором у вашому регіоні.

Мета цього путівника — відкривати нові сторінки історії Голодомору через регіональні дослідження та практики музейної репрезентації, сприяти поширенню знання про Голодомор серед широкої аудиторії. Ми пропонуємо прості інструменти та допоміжні матеріали, які стануть у нагоді при підготовці проєкту до Дня пам'яті жертв Голодомору у вашій інституції.

Дослідження історії Голодомору-геноциду та поширення правди нині є важливим як ніколи. Росія вчиняє злочин геноциду знову, окупує українські території та робить чергову спробу підкорити український народ. У цей момент, протистоячи агресії, борючись за виживання, час подумати про уроки історії сторічної давнини. Чи були вони вивчені?

Чи належить нам, українцям, зробити роботу над власними помилками, щоб вистояти, щоб вижити тепер, щоб стати сильнішими, щоб ця сторінка історії була перегорнута і не повторилась у майбутньому?

Замовчування має наслідки. Приховування правди про трагедію, її організаторів, її наслідки, призвело до того, що Голодомор не був засуджений, а винні не були покарані світовою спільнотою у час, коли це ще могло мати якийсь вплив на злочинця. Відтак, через майже сто років, не отримавши належного покарання, злочинець вирішив повторити те, про що мовчали упродовж століття. І має успіхи в цьому.

Системні дослідження Голодомору розпочались відносно недавно. Протягом кількох десятків років відкривались архіви, вивчались справи, біографії, спогади, збиралися артефакти, які формують канву минулого. Однак ще багато належить дослідити, зібрати, відкрити та показати назагал, зібрати з епізодів цілісну історію Голодомору.

Національний музей Голодомору-геноциду послідовно відкриває, досліджує та репрезентує історію Голодомору для українців і світу. Ми закликаємо кожну інституцію долучитись до цього процесу та зробити свій внесок через репрезентацію локального виміру найбільшої трагедії українського народу. Лише разом ми зможемо реконструювати історію, дізнатись та розказати правду для того, аби вберегти своє майбутнє від повторення цього злочину.

У підготовці проєкту до Дня пам'яті жертв Голодомору, що відзначається щорічно у четверту суботу листопада, пропонуємо звернутись до власної історії Голодомору. У кожній точці України вона своя, українці різних регіонів переживали її по-різному. Навіть там, де совєти ще не встановили окупаційну владу станом на 1932–1933 роки, знали про Голодомор на Великій Україні не з чуток —

західні українські землі приймали біженців, що втікали від голодної смерті, намагались зробити трагедію видимою для світу та організувати підтримку голодуючих.

[підготовка виставки]

Реалізація виставкового проєкту, незалежно від його масштабу, здійснюється у кілька етапів. Ви можете адаптувати їх під звичні вам методи роботи, відповідно до специфіки діяльності вашої інституції. Зі свого боку ми пропонуємо модель, яка застосовується при підготовці виставкових проєктів Національним музеєм Голодомору-геноциду.

Планування

Перший етап реалізації проєкту — це складання плану. Визначте хронологічні межі — скільки часу ви готові виділити на підготовку проєкту, скільки на його проведення (експонування виставки та проведення паралельної програми), встановіть дедлайни — дату відкриття виставки (ми радимо планувати відкриття на День пам'яті — четверту суботу листопада), дату закінчення проєкту. У встановлених часових рамках визначте межі підготовчих етапів — скільки триватиме дослідження теми, збір інформації та пошук експонатів, скільки часу необхідно для підготовки виставкових матеріалів. Опирайтесь на темп роботи вашої інституції над подібними проєктами.

На етапі планування також визначте відповідальну особу, яка буде керувати підготовкою проєкту, а також

приблизний перелік залучених фахівців (науковці, експозиціонери, дизайнери тощо). Визначте, які ресурси ви готові залучити для створення виставкових матеріалів та який бюджет готові виділити. Розгляньте можливість залучення додаткового фінансування (фандрейзингу), як от гранти чи спонсорство. Скорелюйте можливості залучення коштів та графік роботи над проектом, з огляду на бюрократичні особливості функціонування вашої інституції.

Дослідження

Ознайомтесь із ширшим контекстом теми Голодомору, а також розшукайте інші джерела інформації. Зокрема зверніть увагу на локальний контекст (див. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА) — саме його репрезентація є пріоритетною у підготовці проекту. На цьому етапі, після вивчення джерел, варто також підібрати експонати — один чи декілька.

Якщо у ході дослідження виникне необхідність залучити матеріали інших інституцій, обговоріть з ними можливість співпраці у рамках проекту за умови встановлення партнерства.

Підготовка концепції

Викладіть задум вашого проекту у письмовій формі. Концепція має містити *тему*, яку ви втілюєте у проекті, а також *мету* його реалізації. Мета має бути конкретною — вимірюваною, осяжною у короткостроковій перспективі. Разом із метою визначіть, яких конкретних результатів ви маєте намір досягнути та що хочете донести своїй аудиторії цим проектом.

Окресліть, для кого ви робите цей проект, його *цільову аудиторію*. Якщо ви прагнете залучити ширші групи відвідувачів до вашої інституції, подумайте якими саме є ці нові

відвідувачі, а також те, які методи роботи із ними, на вашу думку, будуть найбільш ефективними під час реалізації проекту.

У концепції детально викладіть суть та форми реалізації проекту, матеріали, які маєте намір використати (тексти, експонати (див. ДОБІР ЕКСПОНАТІВ), роздаткові матеріали, медіа тощо) та джерела їх походження у випадку залучення матеріалів поза межами вашої інституції.

Підготовка виставкових матеріалів

Розробіть наповнення вашої виставки. Розпочніть з проектування виставкового простору — продумайте, як будуть розміщені матеріали (див. ЕКСПОЗИЦІЯ). Підготуйте експонат та експлікацію до нього (див. Підбір музейних предметів). Використайте запропонований шаблон або адаптуйте його до стандартів вашої установи. Напишіть кураторський текст. Підготуйте додаткові матеріали, які можуть бути використані під час реалізації проекту: медіа у якості, придатній для перегляду, тексти, роздаткові матеріали тощо (див. ЕКСПОЗИЦІЯ). На цьому етапі продумайте можливі сценарії паралельної програми (за наявності) та підготуйте необхідні матеріали (див. ПАРАЛЕЛЬНА ПРОГРАМА).

Після підготовки усіх необхідних матеріалів, розробіть ТЕП — *тематико-експозиційний план виставки*.

Реалізація виставки

Підготуйте усі необхідні матеріали та розмістіть їх у виставковому просторі, згідно з задумом. Здійсніть монтаж експонатів.

Будь ласка, сплануйте свій час таким чином, аби між монтажем виставки та відкриттям мати кілька днів у

запасі на випадок форс-мажорних обставин та усунення їх наслідків. Після проведення монтажу зробіть ревізію усіх матеріалів. Закладений час перед відкриттям дасть вам можливість і простір для перегляду та вдосконалення експозиційних рішень за необхідності.

Запуск проєкту

Зробіть відкриття виставки окремою подією в роботі вашої інституції. Запросіть партнерів та зацікавлених осіб. Фіксуйте відгуки та думки відвідувачів — цікавтесь їхньою думкою щодо проєкту. Знайдіть неформальний підхід до отримання правдивого відгуку, сприймайте критичні відгуки найціннішими для себе. Це допоможе вдосконалити роботу вашої інституції.

На цьому етапі подбайте про інформаційну кампанію та належне інформування вашої аудиторії про новий проєкт через звичні канали зв'язку: соціальні мережі, сайт, оголошення тощо.

Сталість проєкту

Використовуйте вже наявні напрацювання із теми Голодомору, якщо вони у вас є. Якщо ж ви досліджуватимете тему і збиратимете матеріали вперше, ви можете стикнутись із тим, що весь зібраний матеріал недоцільно включати в один проєкт. Це гарна нагода продовжити практику підготовки проєктів про Голодомор і використати вже зібрані матеріали наступного року. Ви також можете доповнювати вже наявну інформацію та об'єкти новими аспектами. Все це забезпечить тяглість вашої роботи і сприятиме її вдосконаленню у майбутньому.

Зворотний зв'язок

Готуючи методичні рекомендації, Національний музей Голодомору-геноциду прагне допомагати українським культурним інституціям розширювати можливості дослідження та репрезентації теми Голодомору. Ми хочемо знати, чи скористались ви нашими порадами і чи вдалось вам розробити свій унікальний проєкт до Дня пам'яті жертв Голодомору. Тож закликаємо вас публікувати фото та відео ваших експозицій, позначаючи Музей Голодомору в соцмережах, та надсилати свої думки про наші рекомендації нам на пошту.

[мета]

Реалізація будь-якого проєкту для інституції завжди має бути спрямована на досягнення глобальної мети. Як правило, вона артикульована в установчих чи програмних документах — статуті, стратегії розвитку.

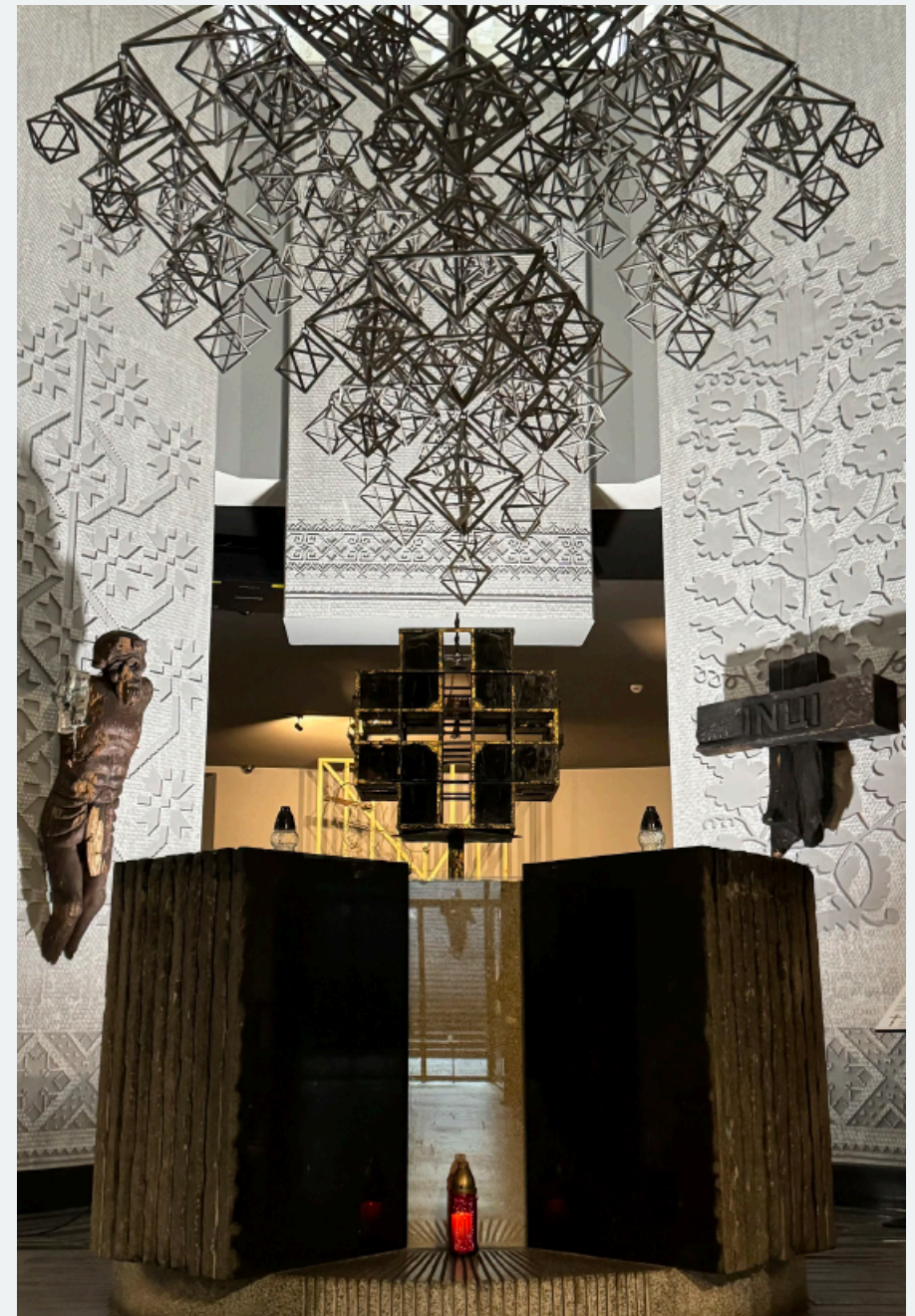
Водночас проаналізуйте *реалістичні цілі вашої програмної (поточної) діяльності*. Що змушує вашу інституцію існувати, працювати та розвиватись тут і зараз? Чи намагаєтесь ви розширити аудиторію відвідувачів вашої інституції? Можливо, ключовим для вас є тісніша взаємодія з уже сформованою цільовою аудиторією чи підтримка стабільної роботи інституції заради збереження робочих місць? Якою б не була глобальна мета роботи — довгострокова чи найближча, важливо чесно її окреслити та обдумати, у який спосіб новий проєкт може вам допомогти її досягнути.

Перед початком роботи над проєктом, присвяченим Голодомору, проаналізуйте діяльність вашої інституції і дайте відповідь на запитання: *для чого ми робимо цей проєкт?* Відповідь на це запитання і буде метою. Пам'ятайте: вона має бути *реалістичною та осяжною*. Це означає, що наприкінці проєкту ви маєте змогу оцінити, чи була до-

сягнута мета проєкту за критеріями, які мають кількісний та якісний виміри. Ці критерії ви встановлюєте самостійно, з огляду на визначену мету.

Водночас просимо звернути увагу, що мета вашого проєкту має корелювати не тільки з метою діяльності вашої інституції, але і з цілями роботи з темою Голодомору. Наразі актуальними цілями тут є: *підвищення обізнаності широкої аудиторії із ключовими фактами та аспектами цієї події, історіями жертв, свідків, рятувальників, інтеграція індивідуальної пам'яті у колективну*. Оберіть із них те, що вважаєте найбільш пріоритетним саме у ваших обставинах.

Правильно визначена мета проєкту дозволить вам зрозуміти вектор подальшої роботи: дослідження матеріалів, підбору експонатів тощо. Окрім того, вона дасть розуміння, які форми та методи репрезентації теми Голодомору будуть найбільш ефективними у вашому проєкті.

[дослідження теми]

Після того, як буде визначено, для чого ви маєте намір втілити проєкт, присвячений Голодомору, зможете розпочати підготовку. Підготовка будь-якого проєкту передбачає дослідження теми, яка буде репрезентована. Джерела дослідження можуть бути різними, однак у процесі ми радимо звернутись до локального контексту.

Локальна історія — це перший і головний осередок «великої історії». Історія Голодомору — історія сіл і міст, заморених голодом, історія тих, хто не пережив цієї трагедії, й тих, хто заплатив страшну ціну, щоб зберегти своє життя чи врятувати інших.

Локальна історія дозволяє побачити, що саме стоїть за сухою бюрократією законодавчих документів, статистикою цифр, переліком прізвищ, топонімів. Саме вона є носієм правди, яка зачіпає, бо є близькою, зрозумілою, своєю.

Готуючи проєкт до Дня пам'яті жертв Голодомору, варто перш за все ознайомитись із контекстом, аби мати принаймні загальне уявлення про Голодомор — його передумови, причини, перебіг та наслідки.

Ми рекомендуємо використати [матеріали](#) сайту Національного музею Голодомору-геноциду, а також таку літературу:

1. [Конквест Р. Жнива скорботи. Радянська колективізація і голодомор. — К.: Вид-во «Либідь», 1993. — 280 с.](#)

2. [Національна книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні. — К.: Видавництво Олени Теліги, 2008. — 1000 с.; іл.](#)

3. [Регіональні книги пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років.](#)

4. [Веселова О. М., Марочко В. І., Мовчан О. М. Голодомори в Україні: 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: Злочини проти народу. — Вид. 2-ге, доп. — Київ — Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. — 274 с.](#)

Після знайомства із широким контекстом, ми радимо сфокусуватись на вивченні локального. Для цього можна почати із пошуку відповідей на запитання: що відбувалось у регіоні протягом 1932–1933 (1921–1929, 1946–1947) років? На цьому етапі *варто звернутись до місцевих чи обласних архівів, книгозбірень, бібліотек* чи власних фондів та книгозбірень для пошуку матеріалів.

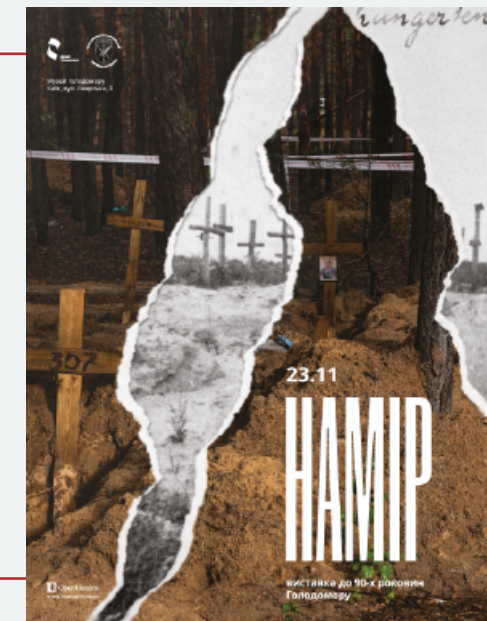
Оскільки форма проєкту про Голодомор — тимчасова виставка, паралельно із пошуком джерел інформації, необхідно також підібрати музейні предмети для експонування (див. ЕКСПОЗИЦІЯ).

Варто розуміти, що Голодомор є геноцидом, який охопив усі українські території, що перебували під советською окупацією, а значить майже кожен аспект існування на цих територіях так чи інакше просякнутий цією трагедією. Використовуйте цю передумову для того, щоб сформувати *тему* вашого проєкту. Нижче наведено орієнтовний перелік тем та окремих аспектів Голодомору, кожен із яких має локальний вимір і може бути обраний як тема проєкту.

Тема	Аспекти
Життя українців під час Голодомору	Елементи обрядовості (свят) та повсякдення; спосіб ведення господарства; соціально-економічні взаємини у спільнотах. Зміна соціальної структури внаслідок колективізації, переселення на українські території мешканців інших республік ССРСР; комуністичний побут українців.
Колективізація і розкуркулення	Колективізація, розкуркулення, вилучення приватного майна, виселення, депортації; діяльність колгоспів, радгоспів, МТЗ.
Спротив	Повстання і бунти селян, робітників, опір радянській владі та його придушення.
Вживання	Способи порятунку від голоду, торгзіни, зміна харчових звичаїв та правил, канібалізм, вживання сурогатів, порушення харчових табу; переселення та втеча з окупованих советами територій; рятівники; акції розголосу та допомоги голодуючим на Великій Україні українців у західних областях.
Організатори та виконавці Голодомору	Активісти, комнезами, бригадири, партійні діячі, чиї дії або бездіяльність були спрямовані на вчинення геноциду.
Механізми реалізації Голодомору	Законодавча база, якою було організовано голод; буксирні бригади, хлібозаготівлі, режим «чорних дощок».
Антирелігійна кампанія як складова геноциду	Знищення УАПЦ як інституції, репресії проти священників, руйнування церков, переобладнання храмів на світські советські заклади.
Рефлексії	Мистецькі твори (візуальне, просторове мистецтво), що переосмислюють тему Голодомору.

Тема	Аспекти
Репресії інтелігенції як складова геноциду	Фізичне знищення, депортації, ув'язнення, створення умов, несприятливих для діяльності української інтелігенції — діячів культури, науки, освіти.
Пропаганда як складова геноциду	Різні форми советської пропаганди окресленого періоду, спрямованої на репрезентацію переваг советського способу життя та комуністичного режиму або засудження феноменів, що суперечать їй.
Розголос та збереження пам'яті	Дослідники Голодомору, політики, популяризатори теми в Україні та закордоном.
Масовий штучний голод 1921–1923	Комуністична продовольча диктатура на окупованих радянською Росією територіях УНР як передумова голоду; український повстанський спротив; виникнення та перебіг голоду 1921–1923 рр. як результату стихійного лиха, більшовицької продовольчої політики, вивезення українського хліба до Росії та на експорт; міжнародна гуманітарна допомога постраждалим від голоду; діти в умовах голоду.
Масовий штучний голод 1946–1947	Колективізація, розкуркулення, виселення та депортації на окупованих СРСР західних територіях України; діяльність колгоспів, радгоспів, МТС; виникнення та перебіг голоду в УРСР 1946–1947 рр.; вилучення та вивезення українського зерна для підтримки комуністичних режимів в Європі.

Після того, як ви визначились із темою вашого проєкту, ознайомтесь із досвідом ваших колег. Проведіть аналіз виставкових, інформаційних чи інших проєктів, які прямо чи опосередковано стосуються обраної вами теми. Це може стати гарним поштовхом для розвитку ідеї, а також уникнути повторень у контенті.

[експозиція]

Підбір музейних предметів

Ключовим етапом створення виставкового проєкту є добір та експонування музейних предметів. Розпочинаючи його, ви повинні бути знайомі з глобальним контекстом теми вашого проєкту. Так, розуміючи, що таке Голодомор, його прояви, передумови, причини та наслідки, ви з'ясуєте, у який спосіб той чи інший аспект геноциду українського народу може бути проілюстрований.

На жаль, у багатьох культурних інституціях існує упередження про те, що їхні фонди не містять предметів, що стосувалися б Голодомору. У роботі із ним, ми закликаємо вас поглянути на Голодомор як на процес, масштабований у просторі та часі, який різною мірою позначився на кожному з аспектів життя українців на всіх українських територіях. Саме така оптика дозволить вам виявити, що колекції ваших інституцій справді містять предмети, що є відбитками тих чи інших аспектів советського геноциду українців.

Оскільки пріоритетним для реалізації вашого проєкту є висвітлення локального виміру Голодомору, у виборі предметів для експонування ми радимо звернути увагу на ті, які

найбільш красномовно свідчитимуть про нього. Також ми закликаємо раціонально оцінювати свої можливості для створення тимчасової тематичної виставки, в тому числі технічні, та *зосередитись на одному експонаті чи групі пов'язаних між собою експонатів*, що будуть представлені на виставці. Це дозволить сфокусуватись на висвітленні одного аспекту та приділити йому максимальну увагу для найбільш якісної репрезентації.

При доборі музейних предметів для експонування, використовуйте наведену таблицю* (обирайте той предмет, що відповідає найбільшій кількості з факторів та критеріїв):

Фактор	Критерій	Відповідність предмета
Репрезентативність	Відображає певний конкретний аспект історії Голодомору	Документ відображає феномен колективізації — економічну політику окупаційної советської влади зі створення колективних господарств через примусове усупільнення приватної власності (землі, майна, засобів виробництва, худоби). Зокрема роботу Савицького в артілі за трудовні.
Повнота інформації	Інформація про дату й локацію походження та побутування	1930-ті роки, УССР
	Інформація про власників та джерело надходження	відсутня
	Додаткові відомості — історія, пов'язана з предметом	відсутня

Фактор	Критерій	Відповідність предмета
Атрактивність	Оригінальність	Документ є оригінальним та унікальним предметом музейної колекції
	Прийнятний стан збереження	Предмет придатний до експонування

*У таблиці для наочності наведений приклад експоната із фондів Національного музею Голодомору-геноциду: Документ. Трудова книжка колгоспника для запису трудовнів Савицького Фокія Андрійовича. Членська книжка №112, 1930-ті. — 7 арк.

Наш досвід свідчить про те, що найбільш красномовними та привабливими експонатами у вашій виставці можуть стати: особисті речі та предмети побуту, рукописи, фотографії, документи, відеоматеріали з фіксацією спогадів чи свідчень очевидців Голодомору.

Окремо варто звернути увагу на фотоекспонати. Вони можуть бути самостійними об'єктами в експозиції чи у вигляді додаткових цифрових матеріалів. Тут варто звертати увагу на якість та достовірність фото. На жаль, частою є практика використання фото, які не мають стосунку до Голодомору (наприклад, [фотознімки голодуючих російського Поволжя](#)), але фігурують саме як такі, що засвідчують факт трагедії українського народу. Будь ласка, ставтесь уважно до атрибутування світлин, які включає до свого проєкту, або використовуйте фото із перевірених [джерел](#).

Оформлення експозиції

Експонування музейних предметів у рамках виставки до Дня пам'яті жертв Голодомору має здійснюватись, з одного боку, з урахуванням технічних можливостей

вашого виставкового простору, з іншого, ми рекомендуємо виокремити цю експозицію з вашої постійної експозиції чи поточної виставки.

За можливості, підготуйте окрему вітрину або інше виставкове обладнання для експонування обраних предметів. Відвідувач має зчитати ваш проєкт на тему Голодомору як окрему виставку. Для цього також варто підготувати додаткові виставкові матеріали.

Окрім музейних предметів, виставкові матеріали забезпечують вам можливість більш глибоко розкрити обрану тему в рамках проєкту. Це інформація, яка супроводжує експонати і розповідає про них, а також про ширший контекст Голодомору. Додатковими матеріалами є: експлікація, кураторський текст, супровідні медіа та текстові матеріали. Зверніть увагу на доступність контенту для відвідувача. Намагайтесь надавати перевагу візуальному та аудіоконтенту замість текстів. А при розробці текстів намагайтесь робити їх доступними та простими для сприйняття.

Експлікація до експоната або етикетка має бути простою та містити лише важливу та цікаву для відвідувача інформацію. Не намагайтесь вмістити всю історію предмета на етикетку. Серед обов'язкових питань, що мають бути розкриті на етикетці: назва предмета, час та місце його побутування або виготовлення, коротке тлумачення (одне речення, що обґрунтовує наявність предмета в експозиції), джерело походження (якщо експонат не належить вашій інституції).

Використовуйте лаконічний шрифт та достатній розмір тексту для виготовлення етикетки. Подбайте про матеріал, який не буде легко піддаватись зміні світлового режиму та режиму вологості (наприклад ПВХ чи щільний картон).

Нижче наведено приклад оформлення етикетки та рекомендації щодо візуального оформлення тексту.

**Фотоальбом “Das Arbeiterparadies. U.d.S.S.R.”
[Робітничий рай. СССР]**

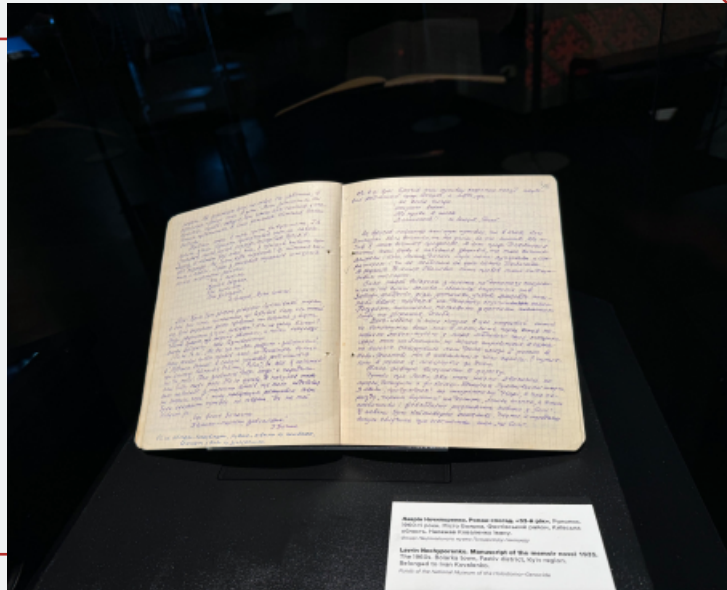
Александр Вінербергер
Містить 49 фотографій, переважно світлини жертв Голодомору з Харкова, а також фото з Москви та Криму 1933-го – 1934-го років 1934 рік, Австрія

Приватна колекція Самари Пірс

**Photo album “Das Arbeiterparadies. U.d.S.S.R.”
[Workers' paradise. USSR]**

Alexander Wienerberger
It contains 49 photos, mostly photos of Holodomor victims from Kharkiv, as well as photos from Moscow and the Crimea in 1933-1934 1934, Austria

Private collection of Samara Pearce

Лаврін Нечипоренко. Роман-спогад. «33-й рік».
Рукопис. 1960-ті роки. Місто Боярка, Фастівський район,
Київська область. Належав Коваленко Івану.

Фонди Національного музею Голодомору-геноциду

Lavrin Nechyporenko. Manuscript of the memoir novel 1933.
The 1960s. Boiarka town, Fastiv district, Kyiv region.
Belonged to Ivan Kovalenko

Funds of the National Museum of the Holodomor-Genocide

Для етикеток обирайте прості шрифти без засічок (в назві Sans, або Sans Serif), не широкі, але й не завузькі або класичні шрифти: Arial, Helvetica, Open Sans. Найбільш оптимальний розмір (кегель) 10–12 pt. Потрібно також зважати на відстань, з якої читатиметься етикетка та рівень освітленості. Ці фактори також впливають на розмір. Важливо використовувати не більше 2–3 накреслень (medium, bolditalic, bold, italic).

Внутрішні відстані мають бути меншими за зовнішні (наприклад, відстань між рядками тексту менша за відстань між текстом і заголовком (якщо такий є), а відстань до країв етикетки має бути більша за відстань у тексті). Відстань до нижнього краю етикетки має бути трохи більша за відстань до верхнього. Текст вирівнюйте по лівій стороні*.

Кураторський текст є невіддільною частиною виставки. Він має бути лаконічним (орієнтовно 300 слів) та містити інформацію про задум проєкту, загальну інформацію про Голодомор та додаткові історичні відомості, які допоможуть аудиторії зрозуміти логіку представлених в експозиції матеріалів. Звертати увагу на найцінніші експонати чи ідеї. При підготовці кураторського тексту ви можете опиратись на підготовану раніше концепцію проєкту.

Подбайте про те, аби всі текстові матеріали містили однаковий шрифт (або кілька, але не більше двох).

*Вимоги до оформлення просторів та експозицій для забезпечення їх інклюзивності можуть відрізнятися. Практичні рекомендації по роботі з інклюзивними культурними програмами і просторами ви можете знайти у цьому [посібнику](#).

[паралельна програма]

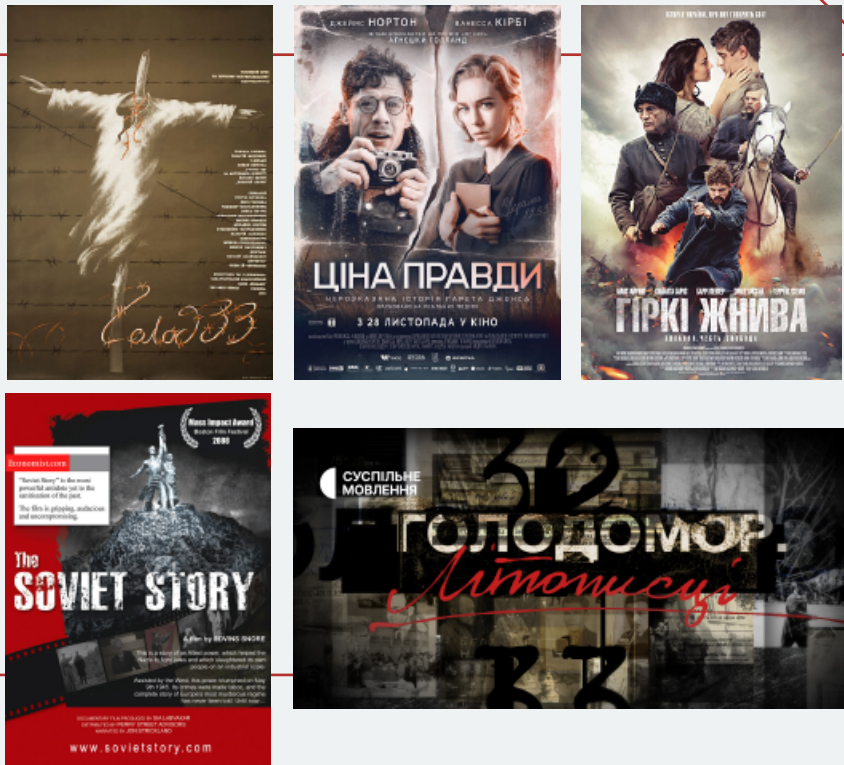
Додаткові події у рамках виставки не є обов'язковими, проте вони дозволять значно посилити ваш проєкт та поглибити його зміст. Ви можете самостійно спланувати паралельну програму для вашого проєкту. Ми ж рекомендуємо такі варіанти, які не вимагатимуть від вас особливих зусиль чи ресурсів. Серед них:

1. проведення кінопоказу з подальшим обговоренням (Див. ФІЛЬМОГРАФІЯ);
2. книжковий клуб, під час якого відбудеться обговорення прочитаної художньої книги (Див. БІБЛІОГРАФІЯ);
3. знайомство з усною історією Голодомору (перегляд хроніки, читання спогадів тощо).

Фільмографія

1. «Голод-33», 1991, режисер Олесь Янчук
2. «Ціна правди», 2019, режисерка Агнешка Голланд
3. «Гіркі жнива», 2017, режисер Джордж Менделюк
4. «Советський геноцид», 2008, режисер Едвін Шноре
5. «Голодомор. Літописці», 2023, режисер Олександр Зінченко

Бібліографія

1. Віктор Кравченко «Я вибрав свободу»
2. Дмитро Гойченко «Червоний Апокаліпсис»
3. Улас Самчук «Марія»
4. Джордж Орвелл «Колгосп тварин»
5. Василь Барка «Жовтий князь»

*Ширшу фільмографію ви знайдете на сайті Музею Голодомору

[комунікації]

Успіх вашого проєкту напряму залежить від кількості осіб, які знатимуть про нього. Для якісної комунікації із цільовою аудиторією використовуйте свої сторінки в соцмережах — саме завдяки ним у більшості є змога оперативно дізнаватись актуальні новини, зокрема і про вашу діяльність.

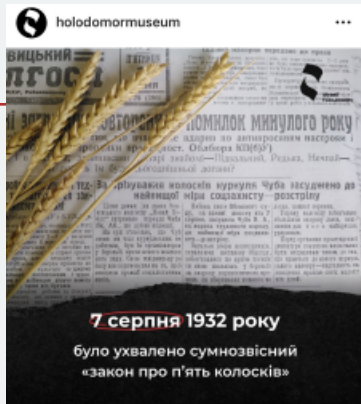
На підготовчому етапі, перед підготовкою експозиції розробіть контент-план. Тобто графік публікацій з теми Голодомору. Найкращим рішенням буде знайомити вашу аудиторію із підготовкою проєкту (демонструйте процес добору експонатів чи роботу в архіві), його відкриттям, а також усіма подіями паралельної програми чи його перебігом.

Надавайте перевагу лаконічним текстам і обов'язково включайте візуальні матеріали належної якості.

Поінформуйте місцеві ЗМІ чи органи самоврядування про відкриття проєкту та попросіть опублікувати анонс на їхніх ресурсах, аби поінформувати ширше коло аудиторії, яке не стежить за діяльністю музею. Якщо у вас є партнер на проєкті, скористайтесь і цією можливістю.

Наприкінці проєкту підрахуйте кількість охоплень вашої комунікації — перегляди та реакції під вашими постами у соцмережах, на сайті. Порівняйте отримані цифри

із кількістю відвідувачів. Ця інформація допоможе вам проаналізувати, чи вдалось вам залучити нову аудиторію до роботи вашої інституції та кращої обізнаності з теми Голодомору.

Уподобали uanahryunko і ще 665 holodomormuseum У цій газетній замітці – «закон про п'ять колосків» у дії. Спочатку в ході розкуркулення і колективізації... більше
Переглянути всі коментарі (17)

Уподобали uanahryunko і ще 824 holodomormuseum Центр національного спротиву повідомив, що у тимчасово окупованому Криму розпочато нові... більше
Переглянути всі коментарі (14)

Надія Кисельова та ще 245 в коментарях 112 показати
Подякувати Висловити Поширити

573 вподобань holodomormuseum На цьому знімку ви бачите учнів другого класу та їхнього вчителя з села Постав-Мука на Полтавщині. Світлина... більше
Переглянути всі коментарі (3)

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. [Національний музей Голодомору-геноциду](#)
2. [Інститут історії НАН України: Голодомори в Україні— цифровий архів Голодомору](#)
3. [Інститут історії НАН України: Голодомор в Україні \(1932–1933\) — електронний корпус документів](#)
4. [Інститут історії НАН України: Голодомори в Україні \(1921–1923, 1946–1947\) — документальні та фотоджерела](#)

Ми віримо, що завдяки вашим зусиллям вам вдасться зробити важливий внесок у популяризацію теми Голодомору. Бажаємо успіхів та натхнення у створенні нових проєктів.

Якщо у вас виникатимуть запитання, ми з радістю допоможемо вам. Будь ласка, звертайтеся на metoholod@ukr.net із темою листа «Методичні рекомендації».

